

ВИЩА КВАЛІФІКАЦІЙНА КОМІСІЯ СУДДІВ УКРАЇНИ

30 квітня 2025 року

м. Київ

Р І Ш Е Н Н Я № 99/зп-25

Вища кваліфікаційна комісія суддів України у пленарному складі:

головуючого – Андрія ПАСІЧНИКА,

членів Комісії: Михайла БОГОНОСА, Людмили ВОЛКОВОЇ, Віталія ГАЦЕЛЮКА, Ярослава ДУХА, Романа КИДИСЮКА, Надії КОБЕЦЬКОЇ, Олега КОЛПУША, Руслана МЕЛЬНИКА, Олексія ОМЕЛЬЯНА, Романа САБОДАША, Сергія ЧУМАКА (доповідач), Галини ШЕВЧУК,

розглянувши питання про внесення змін до Положення про порядок та методологію кваліфікаційного оцінювання, показники відповідності критеріям кваліфікаційного оцінювання та засоби їх встановлення, затвердженого рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 22 січня 2025 року № 20/зп-25,

встановила:

Відповідно до частини п'ятої статті 83 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» порядок та методологія кваліфікаційного оцінювання, показники відповідності критеріям кваліфікаційного оцінювання та засоби їх встановлення затверджуються Вищою кваліфікаційною комісією суддів України.

Рішенням Комісії від 22 січня 2025 року № 20/зп-25 затверджено Положення про порядок та методологію кваліфікаційного оцінювання, показники відповідності критеріям кваліфікаційного оцінювання та засоби їх встановлення.

Заслухавши члена Комісії – доповідача Сергія Чумака, обговоривши питання порядку денного, Комісія дійшла висновку про необхідність внесення змін до пункту 5.5 цього Положення з метою уточнення критеріїв, для відповідності яким суддя (кандидат на посаду судді) має набрати не менше 75 відсотків від суми максимально можливих балів.

Ураховуючи викладене, керуючись статтями 92, 93, 101 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Регламентом Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вища кваліфікаційна комісія суддів України дванадцятьма голосами «ЗА» і одним голосом «ПРОТИ»

вирішила:

Внести зміни до Положення про порядок та методологію кваліфікаційного оцінювання, показники відповідності критеріям кваліфікаційного оцінювання та засоби їх встановлення, затвердженого рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 22 січня 2025 року № 20/зп-25, виклавши третє речення пункту 5.5 в такій редакції:

«Суддя (кандидат на посаду судді) вважається таким, що відповідає критеріям соціальної та особистої компетентності, у разі набрання не менше 75 відсотків від суми

максимально можливих балів за кожен із цих критеріїв за результатами їх оцінювання на етапі «Дослідження досьє та проведення співбесіди».

Головуючий	/підпис/	Андрій ПАСІЧНИК / «ЗА»
Члени Комісії:	/підпис/	Михайло БОГОНІС / «ЗА»
	/підпис/	Людмила ВОЛКОВА / «ЗА»
	/підпис/	Віталій ГАЦЕЛЮК / «ПРОТИ»
	/підпис/	Ярослав ДУХ / «ЗА»
	/підпис/	Роман КИДИСЮК / «ЗА»
	/підпис/	Надія КОБЕЦЬКА / «ЗА»
	/підпис/	Олег КОЛІУШ / «ЗА»
	/підпис/	Руслан МЕЛЬНИК / «ЗА»
	/підпис/	Олексій ОМЕЛЬЯН / «ЗА»
	/підпис/	Роман САБОДАШ / «ЗА»
	/підпис/	Сергій ЧУМАК / «ЗА»
	/підпис/	Галина ШЕВЧУК / «ЗА»

Згідно з оригіналом

Провідний спеціаліст відділу
проведення засідань, контролю та
обліку рішень Комісії управління підготовки
та проведення засідань Комісії секретаріату Комісії
15.05.2025

О.М. Семоненко

Члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України Гацелюка В.О. щодо рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 30 квітня 2025 року № 99/зп-25 про внесення змін до Положення про порядок та методологію кваліфікаційного оцінювання, показники відповідності критеріям кваліфікаційного оцінювання та засоби їх встановлення, затвердженого рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 22 січня 2025 року № 20/зп-25

30 квітня 2025 року Вища кваліфікаційна комісія суддів України (далі – Комісія) ухвалила рішення № 99/зп-25 «Про внесення змін до Положення про порядок та методологію кваліфікаційного оцінювання, показники відповідності критеріям кваліфікаційного оцінювання та засоби їх встановлення, затвердженого рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України 22 січня 2025 року № 20/зп-25» (далі – Рішення), виклавши третє речення підпункту 5.5 Положення про порядок та методологію кваліфікаційного оцінювання, показники відповідності критеріям кваліфікаційного оцінювання та засоби їх встановлення в такій редакції:

«Суддя (кандидат на посаду судді) вважається таким, що відповідає критеріям соціальної та особистої компетентності, у разі набрання не менше 75 відсотків від суми максимально можливих балів за кожен із цих критеріїв за результатами їх оцінювання на етапі «Дослідження досьє та проведення співбесіди».

Вважаю за необхідне скористатися правом, наданим мені як члену Вищої кваліфікаційної комісії суддів України згідно частини шостої статті 101 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» №1402-VIII від 2 червня 2016 року, а також абзацом п'ятим статті 105 Регламенту Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, затвердженого рішенням Комісії від 13 жовтня 2016 року № 81 /зп-16 (із змінами станом на 13 січня 2025 року, далі – Регламент) і викласти окрему думку щодо Рішення, проти ухвалення якого я проголосував.

Отже, проблема, яка була вирішена Рішенням, полягала в тому, що у редакції, до його ухвалення, Положення передбачало наступні імперативи:

«5.5. Суддя (кандидат на посаду судді) вважається таким, що відповідає показнику відповідності критерію кваліфікаційного оцінювання, у разі набрання ним більше нуля балів за такий показник. У випадку, якщо суддя (кандидат на посаду судді) не відповідає одному показнику, такий суддя (кандидат на посаду судді) не відповідає критерію. Суддя (кандидат на посаду судді) вважається таким, що відповідає критеріям кваліфікаційного оцінювання, у разі набрання не менше 75 відсотків від суми максимально можливих балів за кожен критерій за результатами їх оцінювання на етапі «Дослідження досьє та проведення співбесіди».

5.6. Вага критеріїв та показників під час кваліфікаційного оцінювання:

5.6.1. Критерії компетентності:

5.6.1.1. Професійна компетентність (за показниками, отриманими під час кваліфікаційного іспиту) – 400 балів, з яких:

5.6.1.1.1. Рівень когнітивних здібностей – 60 балів.

5.6.1.1.2. Рівень знань з історії української державності – 40 балів.

5.6.1.1.3. Рівень загальних знань у сфері права – 50 балів.

5.6.1.1.4. Рівень знань зі спеціалізації суду відповідного рівня – 100 балів.

5.6.1.1.5. Рівень здатності практичного застосування знань у сфері права у суді відповідного рівня та спеціалізації – 150 балів.

5.6.1.2. Особиста компетентність – 50 балів, з яких:

5.6.1.2.1. Рішучість та відповідальність – 25 балів.

5.6.1.2.2. Безперервний розвиток – 25 балів.

5.6.1.3. Соціальна компетентність – 50 балів, з яких:

5.6.1.3.1. Ефективна комунікація – 12,5 бала.

5.6.1.3.2. Ефективна взаємодія – 12,5 бала. 5.6.1.3.3. Стійкість мотивації – 12,5 бала.

5.6.1.3.4. Емоційна стійкість – 12,5 бала.

...

5.8. Критерії доброчесності та професійної етики – 300 балів.

5.9. Комісія керується презумпцією, відповідно до якої суддя (кандидат на посаду судді) відповідає критеріям доброчесності та професійної етики. Ця презумпція є спростовною, а рівень такої відповідності підлягає з'ясуванню під час кваліфікаційного оцінювання судді (кандидата на посаду судді).

5.10. Суддя (кандидат на посаду судді) не відповідає критеріям доброчесності та професійної етики у разі встановлення невідповідності або наявності обґрунтованого сумніву в його відповідності хоча б одному показнику, визначеному пунктом 2.13 цього Положення. Такий суддя (кандидат на посаду судді), припиняє участь у кваліфікаційному оцінюванні та визнається таким, що не підтвердив здатності здійснювати правосуддя у відповідному суді.

5.11. Під час оцінювання відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям кваліфікаційного оцінювання враховуються обставини, що вказують на істотність порушення правил та/або норм, зокрема: тяжкість діяння та його наслідки, суб'єктивна сторона поведінки, історичний контекст події, систематичність, давність порушення тощо.

5.12. Кількість балів за результатами оцінювання відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям доброчесності та професійної етики може бути знижена на 15 балів за кожне виявлене порушення (одне суттєве або декілька менш суттєвих) правил та/або норм. Суддя (кандидат на посаду судді) не відповідає критеріям доброчесності та професійної етики, якщо остаточно кількість набраних ним балів є меншою 225».

Системне тлумачення наведених вище норм, на мою думку, давало підстави для наступних висновків:

1) Визначення 75% прохідного бар'єру за критерії компетентності повинно було здійснюватися від загальної кількості балів, які можна отримати за цей «трьохелементний» критерій, тобто від 500.

2) Виконати вимогу Положення про необхідність подолання прохідного бар'єру у 75% за КОЖЕН критерій було **неможливо** з огляду на встановлення у Положенні сукупної суми балів за два критерії разом (доброчесність та професійна етика).

Ухвалене Комісією 30 квітня 2025 року Рішення вирішило ці проблеми доволі своєрідним чином:

1) Пункт 5.5 тепер визначає прохідний бар'єр у 75% за кожен із двох елементів критерію «компетентність» окремо, що, на мою думку, додає визначеності, але водночас звужує шанси кандидатів успішно подолати етап дослідження досьє та проведення співбесіди.

2) 75% відсотковий бар'єр непрямо залишається встановленим сукупно відносно ДВОХ визначених законом як окремі критеріїв (доброчесність та професійна етика) через встановлення конкретної «прохідної» суми у 225 балів, що, власне, і становить 75% від 300.

З цього приводу мушу навести певні міркування загального характеру, щоби продемонструвати відповідний правовий контекст.

Стаття 127 Конституції України з 2016 року визначає, що на посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять

років, є компетентним, **доброчесним** та володіє державною мовою. Законом можуть бути передбачені додаткові вимоги для призначення на посаду судді.

Відповідний пункт 16¹ Перехідних положень Конституції, у свою чергу, встановив що з дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)»:

4) відповідність займаній посаді судді, якого призначено на посаду строком на п'ять років або обрано суддею безстроково до набрання чинності Законом України "Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)", має бути оцінена в порядку, визначеному законом. Виявлення за результатами такого оцінювання невідповідності судді займаній посаді за **критеріями компетентності, професійної етики або доброчесності** чи відмова судді від такого оцінювання є підставою для звільнення судді з посади.

Тут, як бачимо, професійна етика та доброчесність визначені однопорядковими поняттями і критеріями оцінювання рівними за значенням.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» містить наступні релевантні положення:
... Стаття 56.

7. Суддя зобов'язаний:

2) дотримуватися **правил суддівської етики**, у тому числі виявляти та підтримувати високі стандарти поведінки у будь-якій діяльності з метою укріплення суспільної довіри до суду, забезпечення впевненості суспільства в чесності та непідкупності суддів;

...

Стаття 58. Етика судді

1. Питання етики суддів визначаються Кодексом суддівської етики, що затверджується з'їздом суддів України за пропозицією Ради суддів України.

Стаття 59. Моніторинг способу життя судді

4. Результати моніторингу способу життя судді можуть також використовуватися для оцінки дотримання суддею **правил суддівської етики**.

...

Стаття 69...

8. Кандидат на посаду судді відповідає **критерію компетентності**, якщо він володіє знаннями у сфері права та вміє їх застосовувати, має навички юридичного письма та правничої аргументації, когнітивні здібності.

9. Кандидат на посаду судді відповідає **критерію доброчесності**, якщо відсутні обґрунтовані сумніви у його **незалежності, чесності, неупередженості, непідкупності, сумлінності**, у дотриманні ним етичних норм, у його бездоганній поведінці у професійній діяльності та особистому житті, а також щодо законності джерел походження його майна, відповідності рівня життя кандидата на посаду судді або членів його сім'ї задекларованим доходам, відповідності способу життя кандидата на посаду судді його попередньому статусу.

Тут критерій компетентності є окремим критерієм, а критерій доброчесності не просто підміняє собою дотримання етичних норм, але і охоплює це.

Стаття 73...

6. Відповідність особи, яка виявила намір стати суддею, **критеріям компетентності, доброчесності** встановлюється Вищою кваліфікаційною комісією суддів України під час її участі у доборі на посаду судді як кандидата.

...

Стаття 79³ ...

4. Вища кваліфікаційна комісія суддів України:

1) на підставі поданих документів встановлює відповідність особи вимогам до кандидата на посаду судді апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду або судді Верховного Суду та формує його досьє. Відповідність особи **критеріям компетентності, доброчесності та професійної етики** встановлюється Комісією під час проведення її кваліфікаційного оцінювання як кандидата на посаду судді;

...

Стаття 83. Завдання та підстави кваліфікаційного оцінювання

2. Критеріями кваліфікаційного оцінювання є:

- 1) компетентність (професійна, особиста, соціальна тощо);
- 2) професійна етика;
- 3) доброчесність.

В цьому положенні закон вже чітко відтворює зміст пункту Перехідних положень Конституції України, хоча частина третя статті визначає, що «3. Кваліфікаційне оцінювання за критерієм професійної компетентності проводиться з урахуванням принципів інстанційності та спеціалізації».

Тобто можна це тлумачити так, що існує окремий критерій «професійної компетентності», що, на мою думку, не відповідає задуму законодавця, хоча «критерій професійної компетентності» згадується і далі у статті 85.

...

6. Вища рада правосуддя затверджує Єдині показники для оцінки доброчесності та професійної етики **судді** (кандидата на посаду судді) після консультацій з Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, Радою суддів України та Громадською радою доброчесності.

Стаття 85. Етапи кваліфікаційного оцінювання

...

4. Суддівське досьє має містити:

11) інформацію щодо дотримання **суддею правил професійної етики**:

а) відповідність витрат і майна **судді** та членів його сім'ї, а також близьких осіб задекларованим доходам, у тому числі копії відповідних декларацій, поданих **суддею** відповідно до законодавства у сфері запобігання корупції;

б) інші дані щодо відповідності **судді** вимогам законодавства у сфері запобігання корупції;

в) дані щодо відповідності поведінки **судді** правилам **суддівської етики**;

12) інформацію щодо відповідності **судді** критерію **доброчесності**, зокрема, відповідність витрат і майна **судді** та членів його сім'ї задекларованим доходам, у тому числі копії відповідних декларацій, поданих **суддею** відповідно до цього Закону та законодавства у сфері запобігання корупції;

5. Досьє кандидата на посаду судді має містити:

2) інформацію щодо відповідності кандидата на посаду **судді** критерію **професійної етики**;

3) матеріали проведення спеціальної перевірки та іншу інформацію щодо відповідності кандидата на посаду судді **критерію доброчесності**, зокрема, відповідність витрат і майна кандидата на посаду **судді** та членів його сім'ї задекларованим доходам, у тому числі копії декларацій, поданих відповідно до цього Закону та законодавства у сфері запобігання корупції.

...

Стаття 94...

9. Члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України повинні у своїй діяльності та поза її межами дотримуватися найвищих стандартів етичної поведінки, у тому числі **принципів та правил етики, які застосовуються до суддів.**

...

Стаття 96. Звільнення члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України з посади

1. Підставами для звільнення члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України з посади є:

б) грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним із статусом члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України або виявило його невідповідність займаній посаді, допущення іншої поведінки, що підриває авторитет та суспільну довіру до правосуддя і судової влади, у тому числі **недотримання етичних стандартів судді як складової професійної етики члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.**

...

Стаття 106. Підстави дисциплінарної відповідальності судді

1. Суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з таких підстав:

3) допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в **питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу.**

Також варто згадати Кодекс суддівської етики, «положення якого спрямовані на встановлення етичних стандартів, пов'язаних зі статусом судді» (тобто всі норми Кодексу встановлюють певні «етичні стандарти»), а також Бангалорські принципи поведінки суддів, зокрема:

Третій показник «Чесність та непідкупність»

Принцип

Чесність та непідкупність є необхідними умовами для належного виконання суддею своїх обов'язків.

Застосування

3.1. Суддя демонструє поведінку, бездоганну навіть з точки зору стороннього спостерігача.

3.2. Спосіб дій та поведінка судді мають підтримувати впевненість суспільства в **чесності та непідкупності** судових органів. Недостатньо просто чинити правосуддя, потрібно робити це відкрито для суспільства.

Четвертий показник «Дотримання етичних норм»

Принцип

Дотримання етичних норм, демонстрація дотримання етичних норм є невід'ємною частиною діяльності суддів.

Застосування

4.7. Суддя має бути обізнаний про свої особисті та матеріальні інтереси конфіденційного характеру та має вживати розумні заходи з метою отримання інформації про матеріальні інтереси членів своєї родини.

4.8. Суддя не повинен дозволяти членам своєї родини, соціальним чи іншим стосункам певним чином впливати на його діяльність, що пов'язана зі здійсненням функцій судді, а також на прийняття ним судових рішень.

4.14. Суддя та члени його родини не вправі вимагати чи приймати будь-які подарунки, позики, заповіти чи допомогу в іншій формі, якщо це викликано діями, які суддя

скоїв, планує скоїти чи бездіяльністю у зв'язку з виконанням ним своїх посадових обов'язків.

4.15. За умови відсутності заборон, що містяться в законі, чи інших законних обмежень, що пов'язані з публічним викриттям, суддя має право приймати відповідні до випадку пам'ятні подарунки, нагороди та привілеї, якщо вони зроблені без наміру якимось чином вплинути на виконання ним своїх посадових обов'язків та не мали корисливих намірів.

**Також, мають значення окремі Висновки Консультативної ради європейських суддів.
Висновок КРЕС №3:**

...

3) Висновки щодо стандартів поведінки

КРЕС дійшла висновку, що: i) судді у своїй діяльності повинні керуватися принципами професійної поведінки; ii) такі принципи повинні надавати суддям керівні напрями того, як діяти, тим самим надаючи їм можливість долати труднощі, які постають перед ними стосовно їхньої незалежності та безсторонності; iii) зазначені принципи повинні складатися самими суддями та бути повністю відокремленими від системи дисциплінарних норм; iv) у кожній країні бажано створити один або кілька органів або осіб у межах судової системи з метою надання консультацій суддям, які стикаються з проблемою професійної етики або потребують вирішення питання сумісності статусу судді та їхньої позасудової діяльності.

50. Що стосується правил поведінки кожного судді, КРЕС вважає, що: i) кожний окремий суддя повинен робити все можливе для підтримання судової незалежності на інституційному та особистому рівнях; ii) судді повинні поводитися гідно при виконанні посадових обов'язків та в особистому житті; iii) вони повинні завжди обирати такий підхід, який є безстороннім та виглядає таким ззовні; iv) вони повинні виконувати свої обов'язки, не допускаючи проявів фаворитизму або дійсної чи видимої упередженості; v) судді повинні приймати свої рішення з урахуванням усіх моментів, важливих для застосування відповідних юридичних норм, та без урахування усіх питань, що не стосуються суті справи.

Висновок КРЕС №18

...

Як раніше обговорювалося КРЕС, усі дії суду повинні відповідати принципам професійної етики, встановленим дисциплінарним правилам і, в межах умов, які зберігають судову незалежність і неупередженість, — кримінальному законодавству. Забезпечення принципів професійної етики має бути відокремленим від системи дисциплінарної відповідальності

83. Ураховуючи важливість етики та добропорядності для довіри суспільства судовій владі, судді повинні поводитися бездоганно і під час виконання своїх функцій, і в їхньому особистому житті, та бути відповідальними за свою поведінку, якщо вона виходить за межі загальноприйнятих норм. Іноді поведінка окремих суддів настільки відхиляється від норм, що не піддається простому поясненню. На думку суспільства, яке наділяє суддів такими великими повноваженнями і довірою, у цих випадках стосовно суддів мають бути прийняті певні стримуючі заходи, навіть до звільнення у випадках негідної поведінки, яку не можна виправдати. Особливо це стосується корупційних дій суддів, які суттєво підривають суспільну довіру до судової неупередженості та незалежності. В інших випадках негідної поведінки, суддя притягується до кримінальної, цивільної або дисциплінарної відповідальності відповідно до природи проступку.

Висновок КРЕС №21

...

Корупція серед суддів є однією з головних загроз суспільству та функціонуванню демократичної держави. Вона підриває суддівську доброчесність, яка є основоположним

принципом верховенства права та основною цінністю Ради Європи. Суддівська доброчесність – найважливіша передумова ефективних, дієвих та неупереджених національних систем правосуддя. Вона тісно пов'язана з концепцією незалежності суддів: остання забезпечує доброчесність, а доброчесність посилює незалежність. Питання суддівської доброчесності в наш час стає все більш актуальним з огляду на численні напади на судові органи.

... КРЕС вважає, що в межах і для цілей цього Висновку, суддівська корупція повинна розумітися більш широко. Причиною цього є дуже важлива роль судді як незалежного та об'єктивного арбітра в справах, які він розглядає. В контексті даного Висновку суддівська корупція включає недоброчесну, шахрайську чи неетичну поведінку судді, пов'язану з отриманням особистої вигоди або вигоди для третіх осіб.

...

Посилення доброчесності суддів

Найважливішим заходом для запобігання корупції серед суддів є розробка та формування справжньої культури суддівської доброчесності. Здається, не існує єдиного визначення цього терміну, але в будь-якому випадку, існує загальне розуміння того, що є основними складовими елементами суддівської доброчесності. а. Нормативно-інституційна та організаційна структура. Одним із важливих елементів суддівської доброчесності є вже згадана формальнозаконодавча чи інша нормативно-правова база, що регулює позицію судової системи як такої та окремих суддів у даній системі.

КРЕС наполегливо рекомендує не проводити перевірки, які виходять за межі загальноприйнятих – щодо наявності притягнення кандидата до кримінальної відповідальності та його матеріального становища. Тим не менш, деякі країни проводять дуже ретельні перевірки на предмет доброчесності, які включають особистий, сімейний та соціальний стан кандидата. Ці перевірки зазвичай проводяться службою безпеки. У країнах, де відбуваються такі перевірки, їх слід проводити відповідно до об'єктивних критеріїв. Кандидати повинні мати право на доступ до будь-якої наявної інформації. Особа, чия кандидатура відхилено на підставі результатів такої перевірки, повинна мати право на їх оскарження до незалежного органу, та у зв'язку з цим мати доступ до результатів такої перевірки. Необхідно розрізняти кандидатів у судді та діючих суддів. За жодних обставин боротьба з корупцією в судах не повинна призвести до втручання спецслужб у здійснення правосуддя. Корупція суддів є злочином, тому її слід розглядати в рамках діючого законодавства. Крім того, КРЕС хоче звернути увагу на негативні наслідки люстрації як засобу боротьби з корупцією. Процес, за яким всі судді перевіряються на предмет вчинення корупції, і ті, хто не пройшов перевірку, звільняються і, можливо, підлягають притягненню до кримінальної відповідальності, що в свою чергу може бути інструментом зловживання з метою усунення політично «небажаних» суддів. Сам факт бути суддею в державі-члені, де судова влада скомпрометована на системному рівні, за демократичними стандартами, є недостатнім для притягнення судді до персональної відповідальності. Інша проблема, яка виникає, стосується гарантій, що даний процес буде здійснюватися компетентними, незалежними та неупередженими органами. Належним чином розроблена система оцінювання є дуже ефективним засобом ухвалення більш об'єктивних та надійних рішень щодо підвищення та розвитку. Це також сприяє прозорості судової системи в цілому. В цьому контексті КРЕС хотів би нагадати принципи, викладені в його Висновку № 17 (2014) про оцінювання роботи суддів, якості правосуддя та повагу до незалежності судової влади. Належна система оцінювання також враховує доброчесність судді, який оцінюється. Вона відрізняється від перевірки окремих рішень, винесених суддею, оскільки це стане явним порушенням незалежності суддів. Нарешті, дисциплінарне провадження є ще одним важливим механізмом боротьби з корупцією. На думку КРЕС, дисциплінарне провадження завжди повинно здійснюватися судовими органами (наприклад, дисциплінарною комісією або судом або підрозділом вищої ради правосуддя). Це не тільки дає системі правосуддя ефективний інструмент саморегулювання, але також гарантує, що особи, які мають необхідний професійний

досвід, оцінюють, чи вбачаються в певній поведінці підстави для притягнення до дисциплінарної відповідальності, і якщо так, яка санкція є адекватною та пропорційною.

Крім того, КРЕС вважає, що важливим аспектом реалізації справжньої культури доброчесності в судовій системі є забезпечення належного навчання з питання етичної поведінки. Це повинно бути обов'язком кожного судді, незалежно від віку та стажу, регулярно проходити такий тренінг.

с. Уникнення конфлікту інтересів КРЕС вважає, що задля уникнення ситуації коли суддя розглядає справу, в якій він/вона має прямі або опосередковані особисті чи фінансові інтереси, здатні вплинути на результат, повинні існувати системні гарантії. Будь-яке прийняття подарунка суддею у зв'язку із виконанням своїх професійних обов'язків може сприяти уявленню про неналежний вплив. Саме тому більшість держав-членів, наприклад, ввела у дію правила прийому подарунків та інших благ суддями (та іншими державними службовцями) у процесі здійснення своєї професійної діяльності. Низька (об'єктивно) гранична вартість, з одного боку, і визначення того, що є прийнятним проявом дружності, з іншого боку, можуть надати суддям чітке та зрозуміле уявлення, особливо в поєднанні з рекомендаціями щодо того, як діяти при пропозиції неправомірного подарунка. КРЕС вітає рекомендації GRECO ряду держав-членів щодо впровадження та / або доопрацювання правил отримання подарунків та інших переваг суддями, прийнятих під час його четвертого раунду оцінювання під назвою «Запобігання корупції серед народних депутатів, суддів та прокурорів».

Деякі країни поширювали зобов'язання щодо декларування майна на подружжя та інших близьких родичів суддів. Іноді ці декларації, усіх або окремих категорій суддів стають доступними для громадськості. КРЕС вважає, що надійна система декларування доходів може сприяти виявленню та наступному уникненню конфліктів інтересів, у випадку вчинення належних дій, що таким чином призведуть до підвищення прозорості судової влади та сприятимуть посиленню клімату суддівської доброчесності. Однак, враховуючи право судді на недоторканність приватного життя та право на приватність членів своєї родини, реалізація такої системи завжди повинна суворо відповідати принципу співмірності. Першим елементом останнього є питання необхідності. В багатьох державах-членах, де відсутні проблеми з корупцією, або, принаймні, реальна корупція є дуже низькою, не вбачається необхідності впровадження загальної системи декларування доходів. У таких країнах запровадження обов'язку систематичного декларування майна може мати навіть згубний вплив на якість судової системи. Деякі відповідні кандидати на посаду судді можуть утриматись від участі у відборі, оскільки вони вважатимуть таке серйозне зобов'язання невинуватим втручанням у їхнє приватне життя. Крім того, КРЕС вважає, що навіть у країнах, де існує система декларування доходів, належну увагу завжди слід приділяти пропорційності деталей відповідного регулювання. Розкриття інформації зацікавленим сторонам поза межами судової влади має здійснюватися лише на вимогу, і лише у випадку обґрунтування законності інтересу. В жодному випадку не слід розголошувати конфіденційну інформацію, а конфіденційність третіх осіб, таких як члени сім'ї, повинна охоронятися сильніше, ніж навіть конфіденційність судді.

Нещодавно ухвалений Кодекс суддів ВС США визначає наступне:

«CANON 1: A JUSTICE SHOULD UPHOLD THE INTEGRITY AND INDEPENDENCE OF THE JUDICIARY. A Justice of the Supreme Court of the United States should maintain and observe high standards of conduct in order to preserve the integrity and independence of the federal judiciary. CANON 2: A JUSTICE SHOULD AVOID IMPROPRIETY AND THE APPEARANCE OF IMPROPRIETY IN ALL ACTIVITIES. A. RESPECT FOR LAW. A Justice should respect and comply with the law and act at all times in a manner that promotes public confidence in the integrity and impartiality of the judiciary».

Тут йдеться про доброчесність корпусу федеральних суддів, а не окремого судді.

Насамкінець, звернемося до практики Верховного Суду:

1. «П. 141 Порушення правил суддівської етики, пов'язане зі здійсненням суддею правосуддя, вчиняється суддею у процесі розгляду певної справи та може проявлятися в одній із таких форм: вияв неповаги чи образа когось з учасників судового провадження, розголошення конфіденційної інформації, що стала відома судді у зв'язку з розглядом судової справи, позапроцесуальне спілкування з учасниками процесу, ухилення від здійснення правосуддя тощо.».

Постанова ВП ВС від 13 червня 2024 року у справі № 990SCGC/2/24.

2. «П. 61 Велика Палата Верховного Суду звертає увагу на те, що участь судді в соціальних мережах, інтернет-форумах, застосування суддею інших форм спілкування в мережі Інтернет є допустимими, проте суддя може розміщувати, коментувати лише ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету судді та судової влади (стаття 20 Кодексу суддівської етики).

Встановлення того, чи мало місце порушення суддею етичних правил та чи завдало воно шкоди авторитету судді або авторитету правосуддю через публікації в соціальних мережах або з використанням інших засобів спілкування в мережі Інтернет, є оціночним і має враховувати конкретні обставини ситуації та суспільний контекст.

Аналогічна правова позиція викладена в постанові Великої Палати Верховного Суду від 17 січня 2019 року у справі N 11-1010сап18...

П. 63. З огляду на положення Кодексу суддівської етики, Велика Палата Верховного Суду робить висновок про те, що активність судді в соціальних мережах може піддаватись оцінці стосовно дотримання правил суддівської етики. Зокрема, мова йде як про розміщення, так і про коментування інформації.».

Постанова ВП ВС від 08 липня 2020 року у справі № 9901/251/19.

3. «П. 18 З оцінки основних правил та мети положень статті 795 Закону № 1402-VIII можна презюмувати, що ці підстави повинні бути об'єктивними, реальними, вагомими (істотними), дієвими і негативними настільки, щоб засумніватися у відповідності кандидата критерію доброчесності чи професійної етики або містити в собі властивості (ознаки), які можуть негативно вплинути на суспільну довіру до судової влади у зв'язку з таким призначенням. Такими підставами можуть бути будь-які фактори, явища, події об'єктивної дійсності, що містять ознаки (властивості), які характеризують чи виділяють кандидата на посаду судді як постать, що не відповідає якимсь певним «еталонним» критеріям доброчесності та професійної етики, яким повинен відповідати суддя як носій влади, або, інакше кажучи, неофіційній, ментальній, що ґрунтується на традиціях (звичаях), системі уявлень, норм та оцінок, що регулює поведінку людей у суспільстві, на колективно підсвідомому рівні схвалюється більшістю суспільства, практична реалізація якої забезпечується громадським осудом.».

Постанова ВП ВС від 14 листопада 2024 року у справі № 990/71/24.

4. «Оцінюючи дії ВККС щодо прийняття оскаржуваного рішення, Велика Палата Верховного Суду погоджується з висновком суду першої інстанції про те, що **визначення доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання кандидатів на посади суддів Вищого антикорупційного суду є вужчим, ніж поняття професійної (суддівської) етики**, яке, виходячи з аналізу частини четвертої статті 85 Закону № 1402-VIII, включає в себе відповідність витрат і майна судді та членів його сім'ї, близьких осіб задекларованим доходам; інші дані щодо відповідності судді вимогам законодавства у сфері запобігання корупції; а також дані щодо відповідності поведінки судді правилам суддівської етики. При тому, що критерій доброчесності відповідно до вказаної норми включає в себе лише відповідність витрат і майна судді та членів його сім'ї задекларованим доходам. Вказане визначення доброчесності кореспондується із аналогічним визначенням доброчесності, зазначеним у частині четвертій статті 8 Закону № 2447-VIII (законність джерел походження майна, відповідність рівня життя кандидата або членів

його сім'ї задекларованим доходам, відповідність способу життя кандидата його статусу) та не включає у себе дані щодо відповідності поведінки судді правилам професійної (суддівської) етики.».

Постанова ВП ВС від 30 вересня 2020 року у справі № 9901/102/19.

5. «П. 156 Велика Палата Верховного Суду у постанові від 29 вересня 2022 року у справі № 9901/230/19 вже роз'яснювала, що легітимна мета вимірювання доброчесності полягає в здобутті доказів саме умисного порушення норм суддівської етики чи свідомого нехтування стандартами поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, а також допущення поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя.

158. Натомість загальний висновок ВРП про відсутність чіткої громадянської позиції позивачки у зв'язку з поїздкою до Криму у 2014 році є абстрактним припущенням, оскільки не доведено якою саме була громадянська позиція позивачки на той час. Зокрема, матеріали справи не містять будь-яких доказів того, що позивачка підтримувала агресивні дії російської федерації проти України або співпрацювала з окупаційною владою.

159. Наведене у підсумку дає підстави стверджувати, що викладені ВРП у спірному рішенні мотиви щодо невідповідності позивачки критеріям доброчесності та професійної етики з підстави відвідування Криму є необґрунтованими, суб'єктивними і такими, що зроблені фактично на підставі припущень (сумнівів), за відсутності належних доказів, які доводили б недоброчесність позивачки.».

Постанова ВП ВС від 20 червня 2024 року № 990/2/24.

6. «Норми суддівської етики пред'являють до судді ще вищі вимоги, тому керування транспортними засобами суддею у стані сп'яніння, поведінка судді під час ДТП, унаслідок якої загинула людина, а також відмова від проходження тесту на вживання алкоголю за допомогою пристрою «Драгер» на місці події, що ВРП та її дисциплінарний орган обґрунтовано оцінили як небажання ____ усунути сумніви щодо перебування його у стані сп'яніння, а також прибуття його до медичного закладу для проведення медичного огляду лікарем-наркологом лише через шість годин після ДТП є грубими порушеннями норм суддівської етики.».

Постанова ВП ВС від 7 травня 2020 року Провадження № 11-59ссп20.

7. «Велика Палата Верховного Суду погоджується з доводами ВРП, що порівняння колективу суддів з покірними вівцями в сукупності із висловлюваннями «бездумно голосуючи» та вжитим у лапках словом «колеги» мають образливий характер і становлять порушення правил суддівської етики.».

Постанова ВП ВС від 17 січня 2019 року № 11-1010ссп18.

8 «Велика Палата Верховного Суду наголошує на тому, що після закінчення повноважень судді трудові відносини ____ із Чернівецьким окружним адміністративним судом не були припинені, а тому її відсутність на робочому місці більше року є систематичним порушенням внутрішнього трудового розпорядку суду та може кваліфікуватися як прогул.

Отже, порушивши трудове законодавство, ____ допустила дії, які не відповідають критеріям доброчесності та професійної етики судді і не можуть свідчити про підтримання нею високих стандартів поведінки в будь-якій діяльності з метою укріплення суспільної довіри до суду.

Отже, відсутність судді ____ на робочому місці без поважних причин у період з 01 грудня 2014 року по 22 січня 2015 року, із 07 квітня 2015 року по 09 жовтня 2016 року є порушенням трудового законодавства України, що Вища рада правосуддя правильно оцінила як обставини, які можуть негативно вплинути на суспільну довіру до судової влади та спричинити

обґрунтований сумнів щодо відповідності кандидата критерію доброчесності чи професійної етики.».

Постанова ВП ВС від 19 квітня 2018 року № 9901/18/17.

9. «встановлення в діях судді ознак порушення правил суддівської етики, передбачених Кодексом, не є достатнім фактором для притягнення його до дисциплінарної відповідальності.

93 Необхідною умовою є те, щоб у діях (бездіяльності) судді було встановлено порушення вимог тих чи інших законів, а норми Кодексу у такому випадку є допоміжним інструментом для обґрунтування підстав притягнення судді до дисциплінарної відповідальності (Коментар до Кодексу суддівської етики, затверджений рішенням Ради суддів України від 04.02.2016 року № 1).

... обов'язковим наслідком допущення суддею неетичної поведінки, за яку його можна притягнути до дисциплінарної відповідальності, є те, що така поведінка має підривати авторитет правосуддя.».

Постанова ВП ВС № 11-1010cap18.

Як бачимо, і судова практика не дає чіткої відповіді на питання про співвідношення змісту понять професійна етика та доброчесність, очевидно з причин відсутності такої чіткості на рівні законодавства.

Виконуючи наведену вище норму Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Вища рада правосуддя ухвалила Єдині показники для оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді) «з метою визначення критеріїв доброчесності та професійної етики, однакових принципів їх застосування всіма суб'єктами оцінювання», де застосувала підхід, відповідно до якого неможливо визначити, який із 7 показників характеризує критерій доброчесності, а який – критерій професійної етики:

«... Розділ III. Показники та критерії відповідності

14. Оцінка доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді) полягає в оцінюванні відповідності судді (кандидата на посаду судді) таким показникам:

- незалежність;
- неупередженість;
- дотримання етичних норм і бездоганна поведінка у професійній діяльності та особистому житті;
- чесність;
- сумлінність;
- непідкупність;
- законність джерел походження майна, відповідність рівня життя судді (кандидата на посаду судді) або членів його сім'ї задекларованим доходам, відповідність способу життя судді (кандидата на посаду судді) його статусу».

З наведеного комплексу правових норм та положень рекомендаційного характеру, які варто сприймати як soft law, на мою думку, можна зробити наступні висновки:

✓ Наразі в нормативній базі, починаючи з Конституції України, наявне несистемне, подекуди хаотичне використання феноменів етики та доброчесності як критеріїв оцінки фактів життя, а також поведінки суддів і кандидатів, що суттєво погіршує загальний стан дотримання верховенства права, як мінімум в частині правової визначеності.

- ✓ Доброчесність судді та доброчесність суддівського корпусу загалом треба розрізняти як різнопорядкові поняття.
- ✓ Доброчесність особи (судді), на мою думку, є складової професійної етики, не може бути недоброчесного вчинку, який є етичним.
- ✓ Рухаючись від загального до конкретного, варто говорити про такі види порушень:
 - Неетична поведінка.
 - Недоброчесна поведінка.
 - Корупційна поведінка.
- ✓ Варто розпочати дискусію щодо уніфікації та спрощення регулювання питань етики та доброчесності відповідно до наведеного вище розуміння.
- ✓ Рішення Комісії, з огляду на незгоду з яким написана ця Окрема думка, вирішило нагальну проблему неможливості визначення, чи подолав кандидат прохідний бар'єр за кожен з критеріїв доброчесності та професійної етики, але звузило шанси кандидата пройти далі в процедурі конкурсу через встановлення окремих прохідних бар'єрів за кожен з елементів критерію «компетентність».
- ✓ Комісія не скористалася у цьому Рішенні шансом інструментуалізувати різницю між професійною етикою та доброчесністю як загальними категоріями і саме критеріями професійної етики та доброчесності, визначивши зміст відповідних критеріїв, чітко розділити їх наповнення, зробити їх зручним засобом оцінки поведінки кандидата або фактів чи обставин з його/її життя.
- ✓ За умов, коли законодавець поступово звужує застосування 75% прохідного бар'єру на різних стадіях кваліфікаційного іспиту (рішення щодо тестування когнітивних здібностей ухвалене нещодавно, законопроект стосовно тестування знання історії української державності перебуває на розгляді парламенту), встановлення такого бар'єру на етапі дослідження досьє та проведення співбесіди самостійним рішенням Комісії через норми Положення (тобто за відсутності такої вимоги на рівні закону) несе ризик безпідставного відсіювання кандидатів, які могли би гідно виконувати обов'язки судді. Як мінімум, на мою думку, це актуально на період дії режиму воєнного стану.

Член Комісії

/підпис/

Віталій ГАЦЕЛЮК

Згідно з оригіналом

Провідний спеціаліст відділу
 проведення засідань, контролю та
 обліку рішень Комісії управління підготовки
 та проведення засідань Комісії секретаріату Комісії
 15.05.2025

О.М. Семоненко